

jövőben biztosíték nélkül vehetnek ki könyvet a könyvtárból, de egy hét elmultával tartoznak azt visszaszolgáltatni. Abban az esetben, ha egy hét elmultával se szolgáltatják be a kivitt műveket, mind szigorubb bírság alá esnek az illetők, végül elhatározza a választmány, hogy a könyvtár jegyzékét sokszorosítottja és a tagok között árulítani fogja." A könyvjegyzék elkészítéséről nem vallanak a források.

A Legényegylet könyvtárára vonatkozó hiányosan fennmaradt adatok, úgy hisszük, nemcsak a hazai katolikus legényegyleti mozgalom történetének jobb megismerését teszik lehetővé, hanem adaléku szolgálhatnak a dualizmus kori magyar könyvtártörténethez is.

SZECSKÓ KÁROLY

Rómer Flóris javaslata az MTA Kézirattárába került okmánygyűjtemények szakszerű tárolására. Az 1860-as években megnőtt az Akadémia népszerűsége és ezzel együtt könyvtárának forgalma.¹ 1864-ben – Desseffy Emil elnök folyamodására – 15 ezer forint országos segílyt kapott abból a célból, hogy könyvtárát nyilvánossá fejlessze.² Erre a következő évben nyílt lehetőség, amikor az újonnan felépült székházban az akkor kb. 60 000 kötetet kitevő könyvtár korszerű elhelyezést nyert. Sor került a könyvtári szabályzat kidolgozására és a Könyvtári Bizottság felállítására is.³ Az „oklevél- és kéziratár”, továbbá az akadémiai érem-tár” öre Rómer Flóris volt, akit 1861-ben – Hunfalvy Pál javaslatára – hívtak meg Pannonhalmáról erre a tisztségre.⁴ Rá hárult a Kézirattár szakszerű felállításának gondja. Ide tartozott a családi adományozások folytán tetemesen gyarapodó oklevélgyűjtemény is.

Valaki bizonyára kifogásolta a Rómer által kidolgozott rendszert, mert a Könyvtári Bizottság elnöke kérdést intézett ez ügyben az Akadémiához, mire az három tagból álló bizottságot bízott meg a dolog kivizsgálásával és véleményezésével. Írásbeli jelentésük szerencsére megmaradt.

Tisztelt Akadémia!

1869-dik év Máj. 24-én tartott kisgyűlésen Toldy Ferenc r. tag azon kérdést intézvén az Akadémiához: „ha az egyesek által nagylelkűen felajánlott okmánygyűjtemények a kéziratárban együtt maradjanak-e? vagy keletkezésük ideje szerint, az okmánygyűjtemény sorozatában századonként helyeztessenek-e el?” egyszersmind indítványozá, hogy ez ügyben egy bizottság, véleményadás végett neveztessék ki.” Méltóztatott alulírottakat véleményezés végett kiküldeni, kik az akadémiai kéziratár örétől az eddigi eljárást tudakolván, értesültünk:

1-ször, hogy az egyes, vagy semmi összefüggő egészet nem tevő számosabb okmányokat nyelv szerint, keletkezésük idejét vevén tekintetbe, negyed- vagy félszázados csomagokban egyes tokokba raká;

2-szor, a nagyobb, főleg egyes családok birtokát illető, vagy bizonyos korszakhoz tartozó gyűjteményeket eddig együtt hagya, de ezeket is *évszám szerint elrendezvén*, külön külön, az ajándékozó nevével ellátott tárczába teszi.

Ámbár megengedjük: hogy könyvtárakban az ajándékozott egyes, úgy sem összetartozó részletekből álló gyűjteményeknek, külön őrzése nem helyeselhető, a kéziratárakban mégis czélszerűnek véljük, ha az összetartozó okiratok könnyebb áttekintés és tanulmányozás végett együtt maradnak, sőt igen nagy bajnak tartanók, ha az egy családot, egy megyét vagy járást, egyes birtokot közelebb illető okmányok szétszakítatván, csupán csak epigraphikai vagy egyéb diplomatikai tekintetből más egészen különböző érdekű irományok közé soroztatnának.

Ezen okból és mivel az eddigi eljárás szerint a nagylelkű ajándékozók szándékának is elég tétetik, de az okmányokat külsejük miatt tanulmányozni kívánóknak is a tokokban tartott, és kor szerint rendezett

¹ FRÁTER Jánosné: *Az MTA Könyvtári Bizottságának iratai 1866–1949*. Bp. 1988. 5.

² MTAK RAL Kisgy. Jk. 1864. március 14., in K 1432. – Desseffy Emil ezt írta 1865. novemberében Hunfalvy Pál főkönyvtárnoknak: „Igen kívánatos, hogy a könyvtárt a közönség használatára új év után megnyithassuk. Tartozunk is vele, az országos pénztárból segílyt olyan indokból kapván, hogy könyvtárunk a közönség által fog használtatni.” MTAK Kézirattár, Ms 4746/65.

³ FRÁTER Jánosné: *A Magyar Tudományos Akadémia Állandó Bizottságai 1854–1949*. Bp. 1974. 17–31.

⁴ Aláíratlan levélfogalmazvány a pannonthalmi főapátnak Rómer Flóris „elbocsáttatása” tárgyában. MTAK Kézirattár RAL 770:19/1861. – Hunfalvy Pál ajánlása: MTAK Kézirattár RAL 439/1861.

okiratok által úgy is alkalom nyílik, a kiküldött, alulírt tagok tanácsosabbnak, s helyesebbnek vélik, ha még más döntőbb okok elő nem fordulnak, az eddigi kéziratári szokás fentartatik.
Pesten 1869. Jún. 4^{én}

Wenzel Gusztáv
a m. tud. akadémia rendes tagja.
Szalay Ágoston
a m. tud. akadémia I. tagja.
Rómer Flóris
a m. tud. Akadémia Kézirattár óra

A jelentés⁵ végig Rómer Flóris kézírása, csak Wenzel Gusztáv és Szalay Ágoston aláírása számára hagyott ki helyet Rómer. A kiküldött bizottság tehát mindenben jóváhagyta a Kézirattár órének elképzelését.

KÓHEGYI MIHÁLY

A Magyar Múza (1943–1944). „A Magyar Múzsáról sehol egy sort sem olvashatsz” – írta Gedényi Mihály, a Magyar Múza egyik szerkesztője 1980. január 12-én Danyi József irodalompartoló útmérőnek. S így folytatja: „Talán egy kivétel van: Lakatos Éva, aki a Krúdy bibliográfiámhoz sok új adattal szolgált. Magyar irodalmi folyóiratok címen feldolgozta a magyar folyóiratokat és így az M-betűs kötetben megemlékezik lapunkról és felsorolja a prominensebb szerzőket is. Pedig itt jelent meg először több, később naggyá lett író és költő, pl: Urbán Ernő (akkor még kiugrott róm. kath. kispap, később, politizáló neves író), Mándy Iván, Örvös Lajos, Szombathy Viktor (aki a visszatért Felvidékről jött át), Dékány Kálmán, Bíró András, akkor alanyi költő, most a Kutya c. lap főszerkesztője, és sokan még. . .”

A Magyar Múza 1943. február 1-jén jelent meg először, 1943-ban kilencszer, majd 1944-ben ugyan-csak kilenc számban, összesen tehát tizennyolcszor. A világháborús időszakban fontos művelődésügyi feladata volt: ha nem is elsőosztályú, de jó és elgondolkodtató olvasnivalóval látta el főképpen a kisvárosi és falusi értelmiséget és kispolgárságot. 1943-ban a sajtó programatikusan szovjetellenes, az 1942. március 15-én kiadott „Szigorúan bizalmas” utasítás világosan kimondja, hogy „semmiképp se engedjünk teret a sajtóban a nemzeti, keresztény, jobboldali iránytól és a szövetségi kötelezettségeinktől való leghalványabb, legcsekélyebb eltérésnek sem”. A sajtóban viszont – legalább így utólag – világosan felismerhető kettősségre bukkanunk. Egyrészt németbarát frázisok, émylyítően hízelgő cikkek, tárcák, kritikák (pl. az UFA filmek mértéken felüli dicsőítése) jelennek meg, másrészt kétértelműen megfogalmazott németellenes manipulációkkal, az angolokkal nagyon óvatosan rokonszenvező megnyilvánulásokkal találkozhatunk. Mindig szem előtt kellett tartani azt, hogy az adott körülmények között a németek ügynökeik és besúgóik által tudomást szerezhetnek minden betűről. A németek gyanakvóak voltak, az ügyes frázisok nem tudták gyanakvásukat eloszlatni.

A németeket tehát meg kellett nyugtatni a szövetségi hűség felől, ugyanakkor pedig igyekeztek kiérdemelni azok jóindulatát, akik esetleg a jövőben ítélkezni fognak. A cenzúrabizottság működése 1939-től 1944-ig érzékeny műszerhez hasonlóan, napról napra pontosan tükrözte az országban uralkodó folyamatokat. A bizottság tagjai a Miniszterelnökség, a Külügyminisztérium, a Honvédelmi Minisztérium, a vezérkar és egyes gazdasági tárcák (pénzügyi, iparügyi, közellátási) megbízottaitól kerültek ki. A Miniszterelnökség sajtóosztálya érvényesítette a kormány általános politikájának szempontjait. A Külügyminisztérium sajtóosztálya a külpolitikaiakat, a HM cenzorai a katonai előírásokat.

A kormány nem akart áttérni a nyílt, totális fasizmusra. De még a legmérsékeltabb konzervatív politikusok, mint például a közismerten angolbarát hírében álló Ulllein–Reviczky, élénken tiltakoztak az ellen, hogy együttműködnének, vagy akár csak rokonszenveznének a baloldaliakkal, vagy esetleg szövetségest látnának bennük. A nemzeti keresztény irányzat hivatalos vezetői elvileg álltak szemben a demokrácia minden változatával. A sajtópolitika irányítói éppen ezért szükség esetén lelkiismeretfurdalás nélkül, cinikusan áldozták fel a még meglévő baloldali sajtót vagy a baloldali lapok munkatársait.¹

⁵ MTA Kézirattár, RAL 24/1869.

¹ Adatok: *Nem engedélyezem* Bp. Kossuth Könyvkiadó, 1975. – *A cenzúrabizottság dossziéjából*. Összeállította és sajtó alá rendezte MÁRKUS László, SZINAI Miklós, VÁSÁRHELYI Miklós.